

unitară memorialistica românească mai importantă închinată lui Avram Iancu. Titlul amintește, evident, valoroasa lucrare a istoricului Pompiliu Teodor (Avram Iancu în memorialistică, Cluj, 1972) din ale cărei cuprins autorii au inclus fragmente ale unor memorii cunoscute, cu valoare deosebită. Ceea ce dă o notă și valoare aparte acestui capitol sînt numeroasele mărturii care au stat pînă acum răsfirate prin diferite publicații, astăzi rare, încadrate unui circuit restrîns și puțin accesibile. Majoritatea memoriilor evocă momente, evenimente din timpul revoluției, în cadrul cărora Avram Iancu a ocupat un loc distinct, în postură de organizator și conducător popular al revoluției românilor în Transilvania. Merită o atenție deosebită mărturiile contemporanilor Lucacs Béla, Ioan Oros-Rusu, cele lăsate de Al. Papiu-Ilarian, St. Ludwig Roth și Al. Russo, scrisoarea luptătorului revoluționar Aron Crainic, dar mai ales *Raportul* rămas de la Avram Iancu despre faptele cetelor armate românești de sub comanda sa — document de primă însemnătate pentru istoria revoluției românilor în Transilvania — din cauza căruia, pentru că a început să-l publice, la 1850, autoritățile habsburgice au suprimat Foaia pentru minte, inimă și literatură.

Capitolul ultim cuprinde *Bibliografia selectivă a documentelor, studiilor, articolelor, creațiilor literare, informațiilor, relatărilor etc. despre Avram Iancu și epoca sa*, apărute între 1848 și 1972. Titlurile adunate au fost așezate cronologic — fapt care nu numai că-i sporește valoarea documentară, dar o transformă, credem, într-un instrument util cercetătorilor epocii și cititorilor deopotrivă, tuturor celor interesați să cunoască evoluția ideilor sau interpretărilor date personalității și epocii lui Iancu, după criteriul monografic.

Privită în ansamblu, lucrarea istoricilor Ion Ranca și Valeriu Nițu reprezintă o carte de valoare pentru istoria modernă a Transilvaniei, un omagiu de bună credință celui ce a fost, este și va fi Avram Iancu, „Craiu Munților” — patriotul și luptătorul din Munții Apuseni pentru afirmarea Transilvaniei ca Țară românească prin intransigență revoluționară.

FLORIAN DUDAȘ

NICOLA BOSNACOV, TVETAN SIMEONOV, MARIA VASILEVA, **Grivița, Plevna, Smîrdan (1877—1878)**, Editura Direcției Muzeelor militare istorice Plevna, 119 p.

Istoriografia războiului de la 1877—1878 s-a îmbogățit considerabil pe parcursul anilor, cele dintîi lucrări și cărți apărînd chiar în anul 1878. Acestea li s-a adăugat prodigioasa publicistică pe marginea evenimentului, ale cărui semnificații au fost relevate de numeroșii

comentatori și trimiși ai ziarelor, martori oculari ce au relatat cu entuziasm despre eroismul soldaților români și ruși în bătăliile din sudul Dunării. Pentru mulți dintre aceștia a constituit o revelație modul cum s-au comportat ostașii români și de aceea le-au adus justificate elogii. Citindu-le articolele scrise sub imperiul situației, cu reală participare, ni se dezvăluie pregnant temperatura marii și decisei confruntări militare, în care luptătorii pentru libertate nu și-au precupețit eforturile, oferind posterității pilde de strălucit eroism și dăruire patriotică.

Alături de armata rusă, care a venit în sprijinul popoarelor din Balcani ce declanșaseră lupta lor pentru dobândirea independenței, s-a aflat și armata română, care a înscris atunci exemplare fapte de vitejie în istoria Europei, comparabile cu ale voievozilor Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, care au stăvilit penetrația turcilor spre centrul și apusul continentului.

Dintre cărțile de dată recentă care au ca obiect participarea poporului român la acest război ne-a reținut atenția cea editată — în excelente condiții grafice — de Direcția muzeelor militare istorice din Plevna (R. P. Bulgară) sub titlul: *Grivița, Plevna, Smîrdan (1877—1878)*. Cartea istoricilor bulgari Nicola Bosnacov, Tzvetan Simeonov și Maria Vasileva este, fără îndoială, un onest omagiu adus jertfelor soldaților români, o expresie a recunoștinței față de aportul lor la lupta pentru libertate a poporului prieten bulgar. Ea este alcătuită dintr-un scurt studiu (p. 5—14) și o bogată ilustrație, care este de altfel partea cea mai valoroasă a acesteia (p. 15—119). Studiul începe cu două propoziții demne de consemnat: „Prietenia dintre bulgari și români are adânci rădăcini istorice. Din cele mai îndepărtate timpuri cele două popoare vecine trăiesc în pace și înțelegere”. Urmează prezentarea legăturilor româno-bulgare, cu prioritate a celor din veacul al XIX-lea, când România a acordat un însemnat sprijin revoluționarilor bulgari. Reproducem un pasaj edificator: „În epoca Renașterii bulgare și a luptei de eliberare, România este „pământul făgăduinței” pentru patrioții bulgari. Mulți dintre ei își găsesc salvarea pe malul românesc. Orașe românești ca de exemplu București, Ploiești, Giurgiu, Brăila, Galați și Alexandria devin centre ale emigrației bulgare. Acolo se tipăresc cărți, manuale, ziare și reviste bulgare, care joacă un rol imens în dezvoltarea culturală și politică a poporului bulgar. În România se organizează cetele bulgare, care trec Dunărea și duc o luptă inegală cu jefuitorii de veacuri pe câmpiile și prin munții Patriei. Și nu e întâmplător faptul că, tocmai în România se crează comitetul central revoluționar bulgar. În acest comitet activează remarcabilii organizatori ai mișcării naționale-revoluționare bulgare — Gh. S. Rakovski, Liuben Karavelov, Vasil Levski, Hristo Botev” (p. 5—6). Sînt rememorate operațiunile militare ruse și române, subliniindu-se contribuția adusă de poporul român — care la 9 mai 1877 își proclamase independența — la luptele antiotomane de la Grivița, Plevna, Rahova,

Smîrdan și Vidin. Se reproduc citate din presa străină sau din afirmațiile unor generali ruși, toate de o evidentă factură apreciativă la adresa virtuților armatei române. La dimensiunile reduse ale studiului putem considera că a fost reliefat, cu obiectivitate, efortul militar al poporului român în războiul din anii 1877—1878, cu excepția comentariului ce se referă la luptele de la Grivița și Plevna, unde — după opinia noastră — nu este destul de explicit sau mai exact nu se precizează cu fermitatea necesară în ce a constatat contribuția armatei române la cucerirea respectivelor redute, întăriturile sistemului defensiv în spatele cărui se aflau forțele militare conduse de Osman pașa. În finalul studiului sînt formulate cîteva notabile considerații despre modul cum poporul bulgar conservă memoria celor căzuți în lupta pentru libertate: „Generațiile urmașe venerază eroii care și-au jertfit tot ce au avut mai scump — viața — pentru Libertate. Monumentele albe de piatră de la Grivița, Opanez și Rahova amintesc de locurile luptelor crîncene. Mauzoleul din satul Grivița a păstrat ca niște relicve scumpe osemintele eroilor români..., iar parcul din jurul lui e o expresie de stimă a generațiilor recunoscătoare. La muzeul „Soldatul român 1877—1878” din satul Pordim se păstrează uniforme, puști, săbii, ranițe și obiecte personale ce ne amintesc de vitejii români care au luptat pe cîmpul de luptă din Bulgaria. Aceste monumente sînt simbolul prieteniei frățești dintre cele două popoare” (p. 13).

Menționam anterior că iconografia este realmente interesantă și în același timp concludentă. Au fost reproduse multiple opere de artă, hărți, fotografii, articole din presă, poezii, citate din lucrări ale unor publiciști și scriitori români care vizează evenimentul în discuție. Materialele sînt grupate pe următoarele tematici: *Bulgarii și românii de-a lungul secolelor* (25), *Pregătirea și începutul războiului* (23), *Grivița-Plevna* (89), *Vidin-Smîrdan* (26), *În memoria eroilor* (14) și *Prietenie în veci* (14). Ilustrația este atent selecționată și reprodusă cu o lăudabilă grije. Ea vorbește îndeajuns de convingător, împrejurare pe care o semnalăm cu deosebire.

Cartea prezentată de noi servește incontestabil scopului urmărit de realizatorii ei (notăm și redactorii: Hristina Mihova și Nisim Maledmed). Ea are însă și menirea de a demonstra bunele relații dintre cele două popoare vecine, care se reflectă și în modul cum sînt păstrate tradițiile luptei lor comune pentru libertate și independență.

VIOREL FAUR

O. MATICHESCU, Opinia publică internațională despre Dictatul de la Viena, Cluj-Napoca, 1975, 256 p + 20 figuri

Criza dictaturii regale din vara anului 1940 — care a atins punctul culminant la sfîrșitul lunii august, cînd României i se smulgea nord-vestul Transilvaniei prin odiosul Dictat de la Viena — a suscit